

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Volume: 3 Issue: 13 Year: 2010
WOMAN STUDIES (Special Issue)

TÜRKİYE'DE ENGELLİ KADIN OLMAK: DENEYİMLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
BEING A HANDICAPPED WOMAN IN TURKEY: EXPERIENCES AND SUGGESTION FOR SOLUTION

Kasım KARATAŞ*
Elif GÖKÇEARSLAN ÇİFCİ**

Özet

Toplum içerisinde kadın olmanın çeşitli zorlukları vardır. Bu yapı içerisinde engelli kadın olmak ise çok daha zordur. Engelli kadından beklenen toplumsal roller arasında, eğitim alma, evlenme, çocuk sahibi olma, çocuk bakımını gerçekleştirme, eş olma, bir işe girme gibi roller yer almaktadır. Engelli kadın, toplumsal rollerini yerine getirirken engelinden dolayı güçsüzleşmekte ve toplum tarafından çeşitli olumsuz tutumlarla karşılaşmaktadır. Engelli kadınların toplumsal rollerden kaynaklı sorunlarının yanı sıra pek çok sosyal sorunu da bulunmaktadır. Bu çalışmada engelli kadınların toplumsal rollere ilişkin sorunları ile yaşadıkları diğer sosyal sorunlar incelenmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Engelli Kadın, Sosyal Hizmet, Gelişim Görevleri.

Abstract

There are varieties of obstacles for being a woman in the community. Being disabled woman is creating more complications in this social structure. There are several social community roles expected from disabled women such as getting education, getting married, having children and taking care of her children, as well as being a wife and even contribute to the family life by taking a job outside her house. Within the process of performing all these community roles, the handicapped woman is getting weaker and encountering many negative attitudes from her environment. Handicapped woman has got several difficulties besides her problems arising due to her disability in her community roles. Thus, this study examined the problems experienced by the handicapped women related to her community roles as well as in her personal life, and some further suggestions are made to facilitate her life.

Key Words: Handicapped Women, Social Work, Development Task.

Giriş

Tarihin her döneminde engelliler, toplum içerisinde çok çeşitli güçlüklerle karşılaşmışlardır. Kökleri toplumun derinliklerinde yer alan “normal ve normal olmayan” anlayışı, engellilerin dışlanma sürecinde önde gelen nedenlerden biridir. Bir başka deyişle engellilere yönelik ayrımcılığın temelinde “biz ve ötekiler anlayışı” yatmaktadır. Kadın engellilerin, sosyal dışlama ve ayrımcılığı daha ağır koşullarda yaşadıkları bilinmektedir (Karataş, 2002). Burcu (2007)'nin Türkiye’de özürlü birey olmanın temel sosyolojik özellikleri ve sorunları üzerine yaptığı çalışmada genel olarak engellilerin ve özelden de kadın engellilerin önemli dezavantajlarla karşılaştıkları görülmektedir.

Engelli kadınlar, tüm kadınların yaşadıkları ayrımcılık deneyimlerinin üstüne, bir de engelli olmaktan kaynaklanan sorunları yaşamaktadırlar. Engelli kadınlar toplum içerisinde damgalanmakta,

* Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Fatih Cad. No: 196, Keçiören/Ankara, Türkiye kkaratas@hacettepe.edu.tr

** Yard. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Plevne Caddesi, Akyurt Kavşağı Altındağ- Ankara, Türkiye elifgokcearslan@gmail.com

dışlanmakta ve ötekileştirilmektedirler. Bu durum ağırlıklı olarak toplumun engellileri ve dolayısı ile engelli kadınları, onların özelliklerini, sorunlarını ve gereksinimlerini yeterince iyi tanımamaktan kaynaklanmaktadır. Genelde engelli kadınların güçleri küçümsenmekte, pek çok konuda başarılı olamayacakları sanılmaktadır. Kimi zaman da onlara karşı aşırı beklentiler oluşturulmakta ya da görmezden gelinerek gerekli destekler verilmemektedir. Onların güçlerini gerçekçi bir biçimde değerlendiren, gerekli destekleri veren bir anlayıştan yoksun olmak, engelli bireyler ve özellikle de engelli kadınlar için yaşamı pek çok açıdan zorlaştırmaktadır.

Bu çalışmada, toplum içerisinde engelli kadından beklenen gelişimsel temelli görevlerin, onlarda yarattığı zorlanmalar ve toplumun ön yargıları ile engelli kadınların yaşadığı diğer sosyal sorunlar tartışılacaktır.

Gelişimsel Görevler

Hawighurst (1972; akt: Gander ve Gardiner, 2001: 249-251)'a göre gelişim görevi "bireyin yaşamının belirli bir döneminde ortaya çıkan, başarılı olmaları mutluluğa ve sonraki görevlerin başarılmasına, başarısız olmaları bireyde mutsuzluğa, toplumca onaylanmamaya ve sonraki görevlerde güçlüğe yol açan" özel bir sorunlar dizisidir. Buna göre her görev, bireylerin gereksinimlerini içinde yaşadıkları toplumların istemleriyle harmanlayan biyolojik, psikolojik ve kültürel etkenlerin bir bileşimidir. Bir başka deyişle gelişim görevi, içinde yaşanılan toplumun doğumdan ölüme kadar bireyden beklediği görevler olarak tanımlanabilir.

Toplum, her yaşa göre farklı gelişim beklentilerine sahiptir. Bir başka ifade ile "normal gelişim" süreçleri tüm nüfustan beklenmektedir. Yaygın olarak kabul edilen gelişim görevleri şunlardır: Çocukluk döneminde fiziksel gelişim, yürümeye başlama, cinsiyet rollerini öğrenme; ergenlik döneminde bedenindeki değişiklikleri kabul etme, bir mesleğe hazırlanma, evliliğe ve aile yaşamına hazırlanma, eril ya da dişil bir toplumsal rolü gerçekleştirme; genç yetişkinlik döneminde eş seçimi, eşle birlikte yaşamayı öğrenme, bir aile kurma, çocuk yetiştirme, bir evin işlerini yürütme, yurttaşlık sorumluluğunu üstlenme; orta ve ileri yetişkinlik döneminde yurttaşlık ve toplumsal sorumluluğunu başarma, bir eşle bir kişi olarak ilişki kurma, orta yaşın fizyolojik değişimlerini kabul etme ve bunlara uyum sağlama, yaşamak için ekonomik bir standart oluşturma, emekliliğe ve gelir azalmasına uyum sağlama şeklinde sıralanabilir (Gander ve Gardiner, 2001: 249-251).

Gelişimsel Görevler Açısından Engelli Kadının Yaşadığı Sorunlar

Her iki cins için de geçerli olan gelişim görevleri açısından, kadına özgü bazı farklılıklar olduğu bilinmektedir. Yaygın geleneksel kültürde "kadının yeri evi" anlayışı egemendir. Bu anlayış içerisinde kadından daha çok ev içi rolleri yerine getirmesi beklenmektedir. Kadını toplumdan soyutlayan bu anlayış, engelli kadınların daha çok eve "hapsedilmesine" yol açmaktadır. Engelli kadınların da diğer kadınların çoğu gibi, gelişimsel görevlerini ev içi roller çerçevesinde yerine getirmesi beklenmektedir. Ancak onlara bu görevlerini yerine getirmek adına, özel durumlarını dikkate alan destekler, neredeyse hiç sunulmamaktadır. Bu anlayış engelli kadınları daha çok toplumdan soyutlamakta ve onlara kendilerini tanıma ve gerçekleştirme fırsatı vermemektedir.

Her gelişim döneminde, toplumun, bireyden beklentileri farklılaşmaktadır. Engelli bireylerin gelişimi de diğer bireylerden farklı değildir. Engelli bireylerin gelişim dönemleri ve görevlerinden bahsederken onların içinde yaşadığı sosyal çevre ve toplumda engellilere karşı var olan algılamalara ve bakış açılarına, özellikle dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu bakış açıları engelli bireylerin gelişimini de ciddi bir biçimde etkilemektedir (İçağasıoğlu Çoban, 2003: 42).

Engelli kadın ve erkekler üzerine yapılan araştırmaların hemen hemen tamamında görülmektedir ki bu kişiler cinsiyet, ırk, sosyal uyum, sosyal sınıf, etnik kimlik açısından toplumun dışında tutulmaktadır. Bir özüre sahip olmak sosyal deneyimlerin bu boyutlarını gölgede bırakmaktadır (Fine ve Asch, 1988; Demiröz, 2000; Lipson ve Rogers, 2000).

Küçük yaşlarda engelli olan çocuklar, engelli olmayan çocuklara göre daha çok koruyucu tavırlarla karşılaşmaktadır. Bazı ebeveynler aşırı koruyucu olurlar ve engelli olan çocuğunun o döneme ait gelişim görevlerini yerine getiremeyeceğine inanırlar. Bu inanış tüm yaşamları boyunca engelli bireylerin karşılaştıkları bir durumdur (İçağasıoğlu Çoban, 2003: 42; Demiröz, 2000: 48).

Genç yetişkinlik döneminde ise toplumun kişiden beklediği görevler arasında evlilik kurma, iş edinme, aile yaşantısına uyum sağlama, birlikte yaşamayı öğrenme, çocuk sahibi olma ve büyütme gibi görevler bulunmaktadır (Onur, 2003). Bu görevlerin yerine getirilmesi, toplum tarafından bireyden beklenmekte ve bireyin bu görevleri zamanında yerine getirmesi, toplum içerisinde bir statüye ulaşmasını da sağlamaktadır. Bu dönemde, engelli bireyler için toplumsal beklentiler ise diğer dönemler gibi sınırlı düzeydedir. Engelli birey toplumdan soyutlandığı için, ailenin, sosyal çevrenin ve giderek toplumun ondan ve hatta onun kendisinden beklentileri de son derece düşük düzeydedir.

Arıkan (2001)'in 154 görme engelli kadınla yapmış olduğu araştırmasında gelişim görevlerinden biri olan evlenme durumu incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan kadınların %59,7'sinin bekâr, %35,1'inin evli olduğu ortaya çıkmıştır. Görme engelli kadınlara ilişkin araştırmalar bu kadınların engelli olmayan kadınlara ve engelli erkeklere kıyasla daha yüksek oranlarda bekâr kaldıklarını, boşandıklarını, ayrı yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Arıkan, 2001: 57).

Türkiye'de yaygın olan bir tutum, özellikle zihinsel engelli erkeklerin kendilerine bakacak bir kadınla evlendirilmeleridir. Yapılan bu evlilikler sonucunda birçoğu da çocuk sahibi olmaktadır. Ancak bu çocukların çoğu genetik nedenlerle zihinsel engelli olmaktadır. Bu çocukların bakımlarını da anneler üstlenmektedir. Akraba evliliklerinde olduğu gibi, bu konuda da çeşitli kampanyaların yürütülmesi gerekmektedir (Oytun, 2009).

Engelli erkeklerin aksine, engelli kadınların evlenemeyecekleri ve hatta çocuk sahibi olamayacaklarına ilişkin toplumda yaygın bir önyargı vardır. Bu önyargılar engelli kadının kendilik imajının ve geleneksel kimliğinin oluşmasında zorluk yaratmaktadır. Engelli kadın evleneceği kişi ve onun ailesi ile ilişkilerinde çatışma yaşayabilmekte, engelli bir kadın olarak evlenme isteğini çevresindeki insanlara kabul ettirmekte güçlükler yaşamaktadır (Lipson and Regers, 2000: 73-74).

Genç yetişkinlik döneminde insanlar yakın ilişkide olacağı diğer insanları ararlar. Engelliler ise genelde yakın ilişki kurma fırsatlarından uzak tutulmuşlardır. Toplumdan soyutlanan, ailesi tarafından aşırı koruma altında yetiştirilen ve toplumsal örgütlere katılma olanakları sınırlanan engellilerin bu nedenle sosyal çevresine ve topluma katılma olanakları büyük ölçüde sınırlanmıştır. Bu koşullar içerisinde engelli bireylerin yaşamlarını birleştirecekleri bireyleri bulması güçleşmektedir.

Genç yetişkinlik döneminin başarılı bir biçimde geçirilmesi için, engelli bireylerin sosyal çevreyle yakın ilişkiler kurmasının önündeki engeller kaldırılmalıdır. Engelli bireylere bu doğrultuda verilen fırsatlar, onların sosyal çevrelerini zenginleştirecek ve bu dönem için öngörülen kendini gerçekleştirme olanaklarını arttıracaktır. Engelli bireyler kendilerine sunulan bu fırsatlar aracılığıyla evlenecekleri kişileri daha kolay seçme şansını bulabilecekler, böylece mutlu bir evlilik ve çocuk sahibi olmak gibi gelişimsel açıdan bu dönemde başarılması beklenen görevlerin yerine getirilme şansı artacaktır (İçağasıoğlu-Çoban, 2003: 51).

Topluma eşit ve tam katılımın önündeki eğitim, istihdam, erişim, rehabilitasyon, sosyal hizmetler, yardımlar vb. konulardaki engellerin kaldırılması, gelişimsel temelli görevlerin yerine getirilmesi açısından özellikle önemlidir. Engellilerin topluma kazandırılmasını, toplumla bütünleştirilmesini amaçlayan sosyal politikaların cinsiyet, yaş, yerleşim yeri vb. hiçbir ayırım gütmeyen tüm engellilere yönelik olarak geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir (Karataş, 2001).

Yetişkinlik dönemindeki gelişim görevlerinden birisi de toplum içerisinde yaygın olarak kabul gören "kadınlık görevlerinden" biri olan, çocuk sahibi olmaktır. Genelde genç kızlar, bir kadınlık rolü olarak çocuk sahibi olma ve büyütme konusunda cesaretlendirilirler. Engelli kadınlarda ise bu durum tam tersi yöndedir. Engelli kadınlar çocuk sahibi olma konusunda aileleri ve çevreleri tarafından engellenirler. Bununla birlikte engelli kadınların cinselliklerini yok saymak gibi toplumda yaygın bir eğilim vardır. Oysa yapılan araştırmalar engelli kadınların da diğer kadınlar gibi normal bir cinsel yaşamları olduğunu göstermektedir. Bir başka yanlış inanış ise çoğu zaman gerçeği yansıtmayan, engelli kişilerin çocuklarının da mutlaka engelli olacağı şeklindedir. Engelli kadınların evlenmeleri önünde duran bir başka güçlük ise onların çocuk yetiştirme konusunda yetersiz kalacakları inancıdır. Bu da genelde gerçeği yansıtmayan bir bilgidir (Lipson and Rogers, 2000: 76-77).

Çocuk sahibi olan engelli kadınlar üzerindeki sosyal baskı ise çok büyüktür. Lipson ve Rogers (2000: 217) tarafından yapılan bir araştırmada, çocuk sahibi engelli kadınlar, her an komşuları tarafından çocuk koruma servislerine şikâyet edilebileceklerini hissettiklerini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda hiçbir şikâyet olmasa bile çocuk koruma servisleri çalışanlarının da gözlerinin üzerlerinde olduğunu düşünmektedirler. Toplum engelli bir ailenin çocuk sahibi olmasını yadırgamakta ve çocuklara zarar

verebileceklerini de düşünmektedir. Bu konuda yaşanmış bir örnek şöyledir: Görme engelli bir anne altı aylık bebeğini özel doktora götürür. Doktor muayene için bebeğin giysilerinin çıkarılması ve giydirilmesi konusunda, annenin yapamayacağı düşüncesi ile hemşireden yardım ister. Anne, bebeğinin üzerini kendisinin çıkarabileceğini söylese de bu çabası karşılık bulmaz. Aslında burada doktor, hastaya ve hasta yakınına yardım etmek istemektedir ancak toplumda engelli bir kişinin çocuk sahibi olabileceği ve çocuğun bakımını kendisinin sağlayabileceği konusundaki kaygılar doktorun davranışlarına da yansımıştır (Oytun, 2009).

Yetişkinlik döneminin gelişim görevlerinden bir diğeri de işe girerek üretime katkıda bulunmaktır. Üreterek kendini gerçekleştirmek evrensel bir gereksinimdir. Genel olarak toplumda yaygın olan işsizlik olgusu, gençleri, kadınları, kırsal yörelerde ve büyük kentlerin varoşlarında yaşayanları ve engelli bireyleri daha ağır koşullarda etkilemektedir (Karataş, 1996). Türkiye’de 2010 yıl verilerine göre işsizlik genel olarak %14’ün üzerindedir. Ayrıca gençler, kadınlar ve kırsal kesimde yaşayanlar arasında bu oran daha da yüksektir (TÜİK, 2010). Engelli bireyler söz konusu olduğunda elde güvenilir veriler bulunmamaktadır. Engelli örgütleri arasında yaygın kanaat, engelliler arasında işsizlik oranının %70’lerin üzerinde olduğu yönündedir.

Türkiye İstatistik Kurumu 2007 verilerine göre, Türkiye genelinde kadınların %25,4’ü iş gücüne katılmaktadır. Engelli kadınlarda bu oran daha düşüktür. Türkiye nüfusunun en az yüzde 10’unu oluşturan engellilerin iş bulma olanağı çok düşük düzeydedir (Karataş, 2002: 4). Ayrıca çalışan engelli kadınlar içerisinde de nitelikli işlerde çalışma oranının son derece düşük olduğu tahmin edilmektedir.

Deshen (Akt: Arıkan, 2001: 31) engelliliğin sosyo-kültürel biçimlenişi nedeniyle belli ötür gruplarının belli işleri yaptığı görüşündedir. Örneğin görme engellilerin son derece sınırlı mesleklere (telefon operatörlüğü, ev öğretmeni vb) yöneldiği görülmektedir. Fiziksel engelli kadınlar arasından en yaygın olan durum ise düşük ekonomik statüdür. Hayatını kimseye bağlı olmadan sürdürebilmek amacıyla bir iş sahibi olmak bu grup için çok zor kabul edilmektedir. Bu durum engelli kadınların yoğun depresyon ve stres yaşamasına ve düşük benlik saygısına neden olmaktadır (Nosek ve Hughes, 2003)

Eğitimden yoksun olan engelli sayısı ise azımsanmayacak kadar çoktur. Türkiye’de yaşayan kadın ve erkek okur-yazarlık oranları arasında büyük fark bulunmaktadır. Engelli ve engelli olmayan kadınlar açısından bu oranlara baktığımızda ise bu farkın daha da arttığı görülmektedir. Eğitim görmüş engelli kız çocuğu oranı, hem eğitim görmüş engelli erkek çocuğu oranına hem de eğitim görmüş engelli olmayan kız çocuk oranına göre çok daha düşüktür (www.ozida.gov.tr).

Birçok aile özürlü kız çocuğunu “saklamakta” ve onu okula göndermekte tereddüt etmektedir. 2002 Türkiye Özürlüler Araştırması sonuçlarına göre okuma yazma bilmeyenlerin genel nüfusta oranı %13 iken, ortopedik, işitme, dil ve konuşma, görme, ve zihinsel özürlü erkeklerde bu oran %28,14, bu özürlü grubundaki kadınlarda ise %48,01’dir. Süreğen hastalığa sahip özürlü erkeklerde okuma-yazma bilmeyenlerin oranı %9,78 iken bu oran kadınlarda %35,04’e çıkmaktadır (DİE-ÖİB, 2004). Pek çok aile özürlü kızlarının eğitim sürecinde daha düşük beklenti içindedirler (Duyan ve Karataş, 2005).

Yukarıda ifade edilen zorluklar sonucunda gelişim görevlerinin tamamlanamaması, engelli kadının artarak devam eden sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir.

Toplumda mevcut olan kalıp yargılar, önyargılar ve ayrımcılık, “kadınlık ve erkeklik normları” biçiminde işler. Kadınlık normları, kadının güzel, bakımlı, genç ve sağlıklı ama güçsüz, zayıf, korunmaya muhtaç, bunların yanı sıra iyi eş, fedakâr anne ve becerikli, hamarat ev kadını vb. olması gereğine işaret eder; bunlara “pamuk prenses” normu da demek mümkündür. Erkeklik normları ki bunlara da “beyaz atlı prens” normu denebilir, erkeğin fiziksel, zihinsel, cinsel ve ekonomik olarak güçlü, başarılı ve statü sahibi vb. olması gereğini ortaya koyar (Yaşın-Dökmen, 2009).

Kadın yüzyıllar boyunca ataerkil aile yapısı içerisinde kendisine biçilmiş rollerle yaşamaya boyun eğmiştir. Aile içerisinde kendisi için hazırlanan rollere yönelik olarak çalıştırılmış ve kadının yerinin aile içinde olması gerektiği, toplum içerisinde kabul edilmiştir. Bu yapı içerisinde engelli kadın olmak çifte zorlukları da beraberinde getirmekte, toplumsal önyargılar ve ayrımcılık engelli kadını ciddi bir şekilde etkilemektedir.

Engelli kadının mücadele ettiği bir başka konu ise kadına yönelik ihmal ve istismardır. Engelli bireyler, yüksek oranda fiziksel, duygusal ve cinsel her türlü istismara uğramaktadırlar. Engelli kadına yönelik istismar oranının, engelli olmayan kadınlarla benzer şekilde hatta bazen daha yüksek oranda olduğu, engelli kadınların duygusal, fiziksel ve cinsel istismara daha uzun süre maruz kaldığı

bilinmektedir. Engelli kadınlar diğer kadınlara oranla daha güçsüz oldukları, kendini ifade etmede güçlük çektikleri, toplum tarafından horlandıkları ve küçük görüldükleri, kimsenin kendilerine inanmayacağını düşündükleri için yabancılar, yeni tanışılan kişiler, arkadaşlar, aile dostları hatta akrabalar tarafından cinsel istismara maruz bırakılmaktadırlar. Bütün toplumlarda fiziksel görünüşün büyük önemi olması nedeniyle, engelli kadınlar kendilerini engelli olmayan kadınlardan daha değersiz hissetmektedirler (Disabled Women: An International Resource Kit, 1996).

Engelli kadınların yaşadığı bir diğer sorun ise şiddettir. Şiddet sorunu, şiddeti doğal sayan kültürel kabuller nedeni ile daha da yaygınlaşmaktadır. Bireyin kadın olmasından kaynaklanan sorunlarının yanı sıra bir de engelinin olması, aile içinde ve/veya aile dışında şiddet görmesini kolaylaştırmaktadır. Engelli kadına yönelik şiddete ilişkin ülkemizde sınırlı bilgi olmasına karşın yurt dışında yapılmış araştırmalar bu sorunun yaygın olduğunu göstermektedir. Yapılan çalışmaların çoğunda, engelli kadınların daha çok eşleri tarafından duygusal ve fiziksel istismara uğradıklarını ortaya çıkarmaktadır. Fiziksel engeli bulunan 31 kadın üzerinde yapılan bir araştırmada bu kadınlardan 25'inin (%81) cinsel, fiziksel ya da duygusal istismara uğradıkları belirtilmiştir. Yine istismara uğramış 55 kadın üzerinde yapılan bir araştırmada kadınlardan 15'inin cinsel, 17'sinin fiziksel, 23'ünün duygusal istismara uğratıldıkları belirlenmiştir. (Aral, Gürsoy ve Ayhan, 2005).

Arıkan (2001)'in araştırmasında ise görme engelli kadınların %77,8'inin duygusal/sözel şiddete, %30,1'inin fiziksel şiddete ve %28,8'inin cinsel şiddete uğradığı ortaya çıkmıştır. Brownridge (2006: 806) tarafından 439 fiziksel engelli kadın ve 421 fiziksel engelli olmayan kadın ile yapılan bir araştırmada her iki gruptaki kadınların eşit oranda fiziksel, duygusal ve sözel şiddete maruz kaldığı (%62) ortaya çıkmıştır. Eşleri tarafından şiddet görme durumu açısından bakıldığında ise engelli kadınların engelli olmayan kadınlara oranla, eşlerinden daha fazla şiddet gördüğü ortaya çıkmıştır. Toplumsal önyargılar nedeniyle kadınların büyük çoğunluğunun duygusal ve sözel şiddete uğradığı düşünülebilir. Arıkan (2001)'a göre görme engelli kadınların duygusal/sözel şiddet görmesi, engellilik durumlarının aşağılayıcı yaklaşımları daha da kışkırttığını akla getirmektedir.

Boylan (1991) engelli kadınların sorunlarını şu şekilde gruplandırmıştır:

- Toplumsal olumsuz tutumlar
- İşsizlik
- Geçim sıkıntısı
- Ebeveynleri ile ilgili sorunlar
- Aile içi ilişkilerden kaynaklanan sorunlar
- Ruhsal sorunlar
- Şiddet
- Rehabilitasyon sorunları
- Eğitim sorunları

Engelli kadınların yaşayabileceği sorunlar toplumdan topluma ve kültürden kültüre de değişiklik göstermektedir. Bununla birlikte Arıkan (2001)'a göre genelde engelli kadınların, özelde de görme engelli kadınların en temel sorunları ekonomik sorunlar, toplumsal sorunlar ve ailevi sorunlardır. Tüm bu sorunlarla baş etmesi gereken engelli kadının çeşitli meslek gruplarından destek alması ve güçlendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Engelli kadınların, toplumsal dengesizlikler ve kaynak yetersizlikleri nedeni ile eve kapanması ve kendini toplumdan soyutlaması sonucunda ortaya çıkabilecek sosyal, psikolojik sorunlarla baş edebilmesi amacı ile onların desteklenmesi, güçsüzlüklerinin tespit edilip toplumsal kaynakların zenginleştirilmesi gerekmektedir.

Toplumun ön yargılarının ortadan kaldırılması konusunda sürekli bir eğitime gereksinim vardır. Bunun sağlanabilmesi için de genelde engelli bireylerin özelde de engelli kadınların toplum içine çıkması ve kendini göstermesi, "görünür kılınması" gerekir.

Sosyal desteğe büyük gereksinim duyan engelli kadınların toplum tarafından kabullenilmesi aşamasında desteğe gereksinimi vardır. Toplumsal kaynakları oluşturma, onlar adına ve onlarla birlikte savunuculuk yapma ve kaynakları zenginleştirme aşamasında sosyal hizmet uzmanları engelli kadın ve sosyal çevresi ile birlikte çalışır.

Yaşanılan her toplumda, kişinin yaşına göre kendisinden beklenen gelişim görevlerinin engelli kadınlar tarafından gerçekleştirilmesi konusunda, güçlendirme bakış açısı kapsamında çalışmalar yapılmalıdır. Evlenme, işe girme, çocuk sahibi olma vb gelişim görevleri konusunda, engellilerden beklentilerin az olması nedeniyle, engelli kadının evlenme, çocuk sahibi olma, işe girme sürecinde yaşayacağı sıkıntılar ve engellerin üstesinden gelmesi amacıyla sosyal hizmet kuruluşlarında bu kişilere danışmanlık hizmetleri verilebilir.

Sosyal destek kuruluşlarında (sosyal hizmet kuruluşları da denilebilir) engelli bireylerin bir araya getirilmesi, onlarla grup çalışmaları yapılması, onların politik güce etki etmesi sağlanabilir. Engelli bireylerin toplum içerisinde sosyalleşememesi sonucu çok dağınık bir şekilde bulunmaları, toplumdaki kaynakların harekete geçirilmesini de zorlaştırmaktadır. Bu nedenle engelli bireylerin örgütlenmesi, kendisi ile benzer sorunları yaşayan kişilerle bir araya gelmesi ve yaşamlarının öznesi olması gerekmektedir. Engelli bireylerin örgütlenmesi gücün kazanılmasında önemli bir süreçtir. Toplumsal bilinç düzeyi arttıkça örgütlenmeye verilen önem de artacaktır. İzolasyon nedeni ile toplumun gözü önünde olmayan engelli bireylerin sorunları hakkında seslerini çıkarması önyarguların azalmasına ve ortadan kalmasına yardımcı olacaktır.

Özellikle iş yaşamında zorlanan ve nitelikli işlerde çalıştırılmayan engelli bireylerin düşük ekonomik düzeyde yaşamlarını sürdürmesi beklenmekte, çoğu engelli ise iş bulma olanağına sahip olmadığı için bağımlı bir yaşama mahkum olmaktadır. Bu sorunların giderilmesi ve engellilerin yaşam standardının artırılması amacı ile yasal düzeyde yaptırımların sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Toplumların gelişmişlik düzeyi toplumsal eşitliğin gerçekleşmesi ile sağlanabilecektir (Cankurtaran-Öntaş, 2001: 108). Sosyal hizmet uzmanları sosyal adaletin gerçekleşmesi ve bireylerin iyilik halinin sağlanması için çalışırlar. Nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan engellilerin desteklenmesi ve toplumsal engellerden kaynaklanan uyum sorunlarının en aza indirilmesi göz ardı edilmemeli ve bu konuda bireyi destekleyici çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- ARAL, N., Gürsoy, F., ve Ayhan, A. B. (2005). *Engelli Kadına Yönelik Fiziksel İstismar, Engelli Kadınların Sorunları ve Çözümleri Sempozyumu* Kocaeli 29- 30 Nisan 2005: 30-36.
- ARIKAN, Ç. (2001). *Türkiye’de Görme Özürlü Kadınlar: Sorunlar, Beklentiler, Çözüm Önerileri*. Ankara: Körler Federasyonu Yayını No: 3.
- BURCU, E. (2007). *Türkiye’de Özürlü Birey Olma: Temel Sosyolojik Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- BOYLAN, E., (1991). *Woman and Disability*, United States of America: Published by Zed Books Ltd.
- BROWNRIDGE, A. D., (2006). Partner Violence Against Women with Disabilities: Prevalence, Risk and Explanation, *Violence Against Women*, 12; 805-822.
- <http://vaw.sagepub.com/cgi/content/abstract/12/9/805>
- CANKURTARAN, Öntaş, Ö. (2001). Güçlendirme Yaklaşımı. *Sosyal Hizmette Yeni Yaklaşımlar ve Sorun Alanları* (Prof. Dr. Nihal Turan’a Armağan). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 008. <http://www.ozida.gov.tr>
- DEMİRÖZ, F., (2000).Görme Özürlü Okullarındaki Sosyal Hizmet Gereksinimi ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi, *Görme Özürlüler için Rehabilitasyon Deneyimleri, Yeni Rehabilitasyon Politikaları ve Meslek Tanımları*, Kasım Karataş (Ed.), Ankara: Körler Federasyonu Yayını No: 4.
- Disability Awareness in Action, Disabled Women Resource Kit No: : 6 (1996) <http://www.independentliving.org/docs2/daa6.pdf>
- FINE, M. & Asch, A. (1988) *Women with Disabilities. Essays in Psychology, Culture and Politics*. Philadelphia: Temple University Press.
- GANDER, M.J. ve Gardiner, H.W. (2001) *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Hazırlayan Bekir Onur, Çev: Ali Dönmez Ankara.: İmge Kitabevi,
- İÇAĞASIOĞLU, Çoban, A., (2003) “Gelişim Dönemlerine Göre Özürlülüğün Etkisi *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*. Cilt 3, Sayı: 1-2: 39-55.

- KARATAŞ, K., (2002). Özürlülere Karşı Ayrımcılık ve Ayrımcılıkla Savaşım, *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, Türkiye Körler Federasyonu Yayını, Cilt 2, Sayı 1: 1-10.
- KARATAŞ, K. (2001). "Engellilerin Topluma Kazandırılması" *Ufkun Ötesi Aylık Dergi*. 5, 29: 10-19.
- KARATAŞ, K. (1996). Genç işsizliği: Ekonomik, Toplumsal ve Ruhsal Sonuçları, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayın No: 2, Ankara.
- KARATAŞ, K. ve Duyan, G.Ç. (2005) İnsan Hakları Açısından Engelli Kadınlar ve Sorunları *Engelli Kadınların Sorunları ve Çözümleri Sempozyumu* Kocaeli 29- 30 Nisan 2005: s. 56-62 .
- LIPSON, J. G. ve Rogers, J. (2000). Cultural Aspects of Disability, *Journal of Transcultural Nursing*; 11: 212-219. <http://www.sagepublications.com>
- NOSEK, A. M ve Hughes, R.B. (2003). Psychosocial Issues of Women with Physical Disabilities: The Continuing Gender Debate, *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 46 (4), 224-233.
- ONUR, B. (2003). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm*, , Ankara: İmge Kitabevi, 6. Baskı.
- OYTUN, F. (2009). Engelli Kadınların Sağlık Sorunları ve Beklentileri, 24 Mart 2009, *Engelli Kadın ve Sağlık Sempozyumu*, Ankara. http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/engelli_kadin/fatma_oytun.doc (Erişim Tarihi: 11.02.2010)
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı (2004). T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Türkiye Özürlüler Araştırması 2002, Yayın No: 2913.
- Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr. (12.09.2008)
- Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr. 2010 yılı verileri. www.tuik.gov.tr. (12.07.2008)
- YAŞIN-DÖKMEN, Z. (2009). Toplumsal Cinsiyet ve Engellilik: 'Bermuda Üçgeni' Ya Da 'Kara Delik' Etkisi, Ankara: *Engelli Kadın ve Sağlık Sempozyumu*. . http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/engelli_kadin/zehra_dokmen.doc (Erişim Tarihi: 11.02.2010).